

Din activitatea științifică a elevilor și studenților

SORGINTEA ȘI ÎMPLINIREA UNEI GENERAȚII EROICE

(Studiu de caz : Soldatul Savu Pană, participant la războiul de independență)

„Rezultat al luptei eroice a armatei române împotriva Imperiului Otoman, al voinței ferme de libertate și neatârnire a poporului nostru, care și-a dovedit încă o dată capacitatea de luptă — dobândirea independenței naționale a dat un nou și puternic imbold dezvoltării economice și sociale a țării, a exercitat o profundă înrîurire asupra întregii evoluții istorice a României pe drumul progresului, a permis afirmarea tot mai viguroasă a poporului nostru ca națiune de sine stătătoare”¹. Caracterizînd astfel momentul istoric de la 1877—1878, Programul partidului evidențiază modul exemplar în care generația acestor ani eroici, încununînd trecutul glorios și întrevăzînd viitorul luminos, și-a îndeplinit îndatorirea sa — *apărarea dreptului fundamental al poporului român la existență liberă*. De altfel, acest aspect a fost reliefat pregnant de tovarășul Nicolae Ceaușescu eu prilejul aniversării centenarului proclamării independenței României moderne : „In asaltul redutelor Plevnei, în luptele de la Grivița, Rahova, Smîrdan și în alte bătălii, ostașii români au dovedit un eroism fără seamăn, ducînd mai departe tradițiile glorioase de la Rovine, Vaslui și Călugăreni, afirmînd încă o dată înaltele virtuți ale poporului nostru, capacitatea sa de a-și cuceri cu arma în mînă drepturile fundamentale, libertatea și independența”².

Epopoea românească de la 1877—1878 are rădăcinile ancorate însă mult „mai adînc în pămîntul strămoșesc, în istoria de peste 2500 de ani a dacilor, pe care Herodot îi caracteriza drept cei mai viteji și mai drepți dintre traci. Setea de libertate și dreptate ne-au lăsat-o moștenire strămoșii, înaintașii”, precizează secretarul general al Partidului Comunist Român în cuvîntarea din 8 mai 1983³.

Accastă continuitate multimilenară în lupta pentru dezvoltarea liberă a oamenilor pămîntului de la Carpați, Dunăre și Marea Neagră este ilustrată, de fapt, prin tot ceea ce au făcut înaintașii și urmașii celor aproape 100.000 de soldați mobilizați la 6 aprilie 1877, prin ceea ce au realizat cei 58.700 de ostași ce constituiau armata operativă, mai ales cei 52.000 de români care au luptat la sud de Dunăre ; am putea exemplifica cu oricare dintre cei 4.000 de eroi rămași neînsuflețiți, despre care au apărut, în ultimii ani noi tomuri de docu-

¹ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura Politică, București, 1975, p. 34.

² Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Sesiunea solemnă a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Marii Adunări Naționale și activului central de partid și de stat consacrată Centenarului Proclamării Independenței — 9 Mai 1977, în România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, Editura Politică, București, 1977, p. 327.

³ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntarea la Adunarea solemnă organizată cu prilejul aniversării a 65 de ani de la făurirea Partidului Comunist Român*, în „Scînteia” nr. 13595 din 9 mai 1986, p. 1.

mente⁴ și o amplă lucrare de interpretare⁵. Ne oprim însă la unul dintre cei aproape 6.000 răniți de la 1877—1878, unul dintre cei 48.000 de „eroi rămași în viață pentru a arăta urmașilor ce înseamnă vitejia“, cum scria bardul de la Mircești. Ne oprim asupra unui *soldat Savu Pană din Regimentul 3 linie, rănit la Grivița 2*, cum aflăm din volumul șapte al vechii culegeri de documente privind Războiul de Independență⁶. Prin arborele său genealogic, cum vom vedea, acest erou de la 1877 are ascendenți și descendenți, de-a lungul mai multor epoci istorice. Cit privește satul natal, Grecii de Sus (comuna Grădiștea, în Sectorul Agricol Ilfov), acesta reprezintă o străveche vatră istorică, pe malul sudic al lacului Căldărușani, în mijlocul renumitului codru de odinioară al Vlăsiei. Satul amintit, aidoma tuturor așezărilor din spațiul carpato-dunărean-pontic, ilustrează la fel de evident continuitatea luptei mult milenare pentru dezvoltare de sine stătătoare a autohtonilor spațiului amintit. De fapt, această continuitate ne-a atras de la începutul investigației cazului aflat în studiu, mai ales că, anii copilăriei celui care comentează sorgintea și împlinirea generației soldatului Pană Savu, au fost puternic marcați de o descoperire arheologică din satul amintit. Un cercetător cunoscut mie, continua ceea ce un alt coleg al lui de la Muzeul Național semnalase în urma unei periegeze din deceniul trecut⁷. Eram într-o vacanță de vară când am văzut, uimit, ce poate adăposti un tell cu bogate vestigii neolitice (cultura Gumelnița) suprapus de o așezare *Glina III* și de alta de tip *Tei*, ultimele două din epoca bronzului tracic⁸. Tradiționalele arme de apărare ale tracilor, cei mai îndepărtați strămoși direcți ai poporului nostru, erau — la rindul lor — suprapuse de ceramica dacică lucrată la roata înceată, datînd exact de la sfîrșitul secolului al VI-lea î.e.n., cînd are loc cunoscutul eveniment politico-militar consemnat de „părintele istoriei“⁹.

Așezarea dacică de la Greci (punctul Ceair), care continuă în secolul I e.n. și la începutul veacului următor, deci în timpul lui Decebal, are în apropiere alt punct arheologic (Greceanu) din perioada sintezei daco-romane; constituirea și afirmarea unicului etnic care îl moștenește pe cel geto-dac, în cadrul romanității orientale, sint confirmate la Greci și de descoperirile din zona cimitirului vechi (Maxineni), în apropierea căruia se află o așezare medievală timpurie integrată celui mai vechi ansamblu arheologic creat de poporul român — cultura Dridu, datînd din secolele VIII—XI¹⁰. Pentru veacurile următoare, XII—XIII, așezarea este confirmată tot arheologic, prin vestigiile unei cetăți de pămînt — asemănătoare cu acelea de la Brătia (Județul Ialomița), Coconi (Jud. Călărași),

⁴ *Independența României. Documente*, vol. I (1—2), II și III, Editura Academiei, București, 1977, 419 + 412 + 381 + 338 p.

⁵ Nichita Adăniloie, *Independența Națională a României*, Editura Academiei, București, 1986, 399 p.

⁶ *Documente privind istoria României. Războiul de independență* (în continuare D.I.R.I.), vol. VII, București, 1953, p. 340.

⁷ „Muzeul Național“, București, tom. I, p. 291 (raportul lui G. Trohani).

⁸ *Ibidem*, III, p. 86 (cercetare efectuată de Augustin Ulanici).

⁹ T. Pascu și A. Pascu, *Grădiștea-Căldărușani, Schiță monografică privind evoluția satului Greci*, mss., 1974 (exemplar la B.C.S.), p. 40—41.

¹⁰ Eugenia Zaharia, *Săpăturile de la Dridu*, Editura Academiei, București, 1967, planșa XXX.

Frățești (Jud. Giurgiu) ș.a.¹¹, dar și prin bogate dovezi numismatice, respectiv monede bizantine^{11 bis}.

Din secolul al XIV-lea, așezarea de la Greci este confirmată prin cele mai însemnate izvoare ale evului mediu românesc, izvoarele diplomatice (documentele propriu-zise).

Astfel, potrivit unui hrisov editat între timp, în vremea marelui Mircea Voievod doi „jupani“, Cazan și Sahat, primesc „ocină și dedină“ (proprietăți) în detrimentul obștii țărănești libere de la Greci¹². Despre un „Duca din Greci“ amintesc documentele din anii 1462—1463, după domnia lui Vlad Țepeș¹³. Apoi, într-un hrisov din 25 august 1469, Radu cel Frumos, oferă întreg satul Greci, unor dregători din Sfatul Țării Românești¹⁴. În sfârșit, urmașii lui Cazan și Sahat din vremea lui Mircea sînt reconfirmați stăpîni ai satului în timpul lui Neagoe Basarab¹⁵.

Paralel, o serie de izvoare epigrafice din preajma bisericii construite în anul 1508, în timpul domnitorului Mihnea cel Rău, întăresc convingerea privind vechimea așezării de la Greci. Este vorba de o piatră de mormînt datînd din anul 1547, care constituie o realitate familială statornicită sub Mircea cel Mare și continuată în timpul lui Mircea Ciobanul¹⁶. Ultimul voievod amintit recrutează din Greci un cunoscut dregător Drăghici ot Greci, devenit mare vistier în același an 1547¹⁷, dregătorul amintit ajunge în conflict cu voievodul, Drăghici din Greci fiind obligat să se refugieze în Transilvania¹⁸.

Un alt Drăghici din Greci (Greceanu) devine, în secolul al XVII-lea, vistier al II-lea și mare sluger¹⁹. El participă însă la viața politică a Țării Românești, pînă în anul 1655, cînd la vremea răscoalei populare, este ucis de țărani dependenți (șerbi) de pe moșia Greci²⁰.

Acest aspect social demonstrează puternica stare de spirit antifeudală conaturată treplat în satul respectiv.

¹¹ Dinu C. Giurescu, *Țara Românească în secolele XIV—XV*, Editura Științifică, București, 1973, p. 51, 166, 347.

^{11 bis} Gheorghe Poenaru Bordea și Cornel Popa, *Noi date numismatice privind prezența bizantine în Cîmpia Română*, în *Ilfov. File de istorie*, București, 1978, p. 135—141.

¹² *Documente privind Istoria României*, B. *Țara Românească*, p. 154—155, *Documenta Romaniae Historiae* (în continuare D.R.H.), vol. II, Editura Academiei, București, 1972, p. 369.

Vezi și Ștefan Dim. Grecianu, *Istoricul moșiei Greci*, București, 1910, p. 5.

¹³ Ion Bogdan, *Documente privind relațiile Țării Românești cu Brașovul în secolele XV—XVI*, vol. I, București, 1905, p. 297—298.

¹⁴ D.R.H., B, I, p. 229.

¹⁵ *Ibidem*, II, p. 369—371.

¹⁶ Victor Brătulescu, *Inscripțiile bisericii Greci*, în „*Revista teologică*“, București, 1953, p. 160.

¹⁷ Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova*, sec. XIV—XVII, București, 1971, p. 16.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Letopisețul Cantacuzinesc*, ediție critică de C. Greceanu și Dan Simonescu Edit. Academiei, București, 1960, p. 121.

²⁰ Lidia Démeny, Ludovic Démeny și Nicolae Stoicescu, *Răscoala seimenilor sau Răscoala populară ?*, Editura Științifică, București, 1968, p. 35.

Alți boieri din Greci formează în secolul al XVII-lea, o ramură a cunoscuților cărturari care activează în vremea lui Șerban Cantacuzino²¹. Descendenții lor pînă în secolul al XIX-lea sînt consemnați în *Genealogiile documentate*, (vol. I, p. 106), întocmite de Ștefan Dimitrie Greceanu. Acest istoric, născut la Greci, apare menționat în catagrafia inedită din anul 1838²². El a studiat ulterior la Paris, după revenirea în țară efectuînd călătorii de documentare în locuri istorice simbolice, inclusiv la Sarmisegetuza Regia, redactînd apoi lucrări de istorie și genealogie. Nicolae Iorga îl consideră ca pe un om „cu dragostea cititului, plăcerea pentru colecțiile științifice“, cu rîvna de a scrie pentru a îmbogăți cunoștințele despre trecutul nostru“, dar înzestrat și cu simțirea pentru neam și țară²³. Nicolae Iorga nota, totodată, despre Ștefan Grecianu: „A fost un mare proprietar, și poate nu unul dintre cei mai miloși și gata de jertfe (...). Nu știm cum va fi fost ca tînăr, dar la bătrînețe se spunea pe urma lui că e prea mult legat cu sufletul de bunul său și de pămîntul său; ospitalitatea lui Grecianu era întotdeauna zîmbitoare, ca a unui boier adevărat, dar mult mai puțin largă. Dacă mergînd la țară la dînsul, mîncaseși bine de-acasă, era și mai bine²⁴.

În aceeași catagrafie cu Ștefan D. Grecianu apare și numărul 55 numele celui dintîi strămoș cunoscut al eroului Savu Pană, *Dionisie sin Văleanu*, pe lista sătenilor din Grecii de Sus (în fosta plasă Gherghița): în dreptul lui se consemnează: neamul — român, vîrsta — 55 de ani; însurat; birnic; clacă (efectuează); meșteșugul — plugar; pogoane lucrate: 4 cu porumb, 3 cu grîu, 2 cu ovăz, 3 cu fîn (total: 12 pogoane, deci 6 ha lucrate); vite — 2 cai, 2 boi, 3 rîmători (porci), 30 oi, un măgar, 10 stupi, 4 pruni. La același număr, ca membri ai gospodăriei lui Dionisie sin Văleanu sînt menționați: Anca, soția sa, 45 ani; băieții: Irimia, 14 ani; Ștefan, 6 ani. Vasile, 3 ani; fiica, Sevastița — 1 an²⁵; al cincilea copil, Savu, cel mai mare, avînd familia și gospodăria lui, apare separat în catagrafia din 1838²⁶.

Acest Dionisie sin (= fiul lui) Văleanu era deci născut în anul 1783. La origine el era ardelean. Părinții lui trecuseră Carpații imediat după reprimarea sîngeroasă a luptei sociale și naționale conduse de Horea, „simbolul renașterii Daciei“, cum scria Karl Marx. Părinții lui Dionisie s-au stabilit inițial în zona Vălenii de Munte, de unde au trecut apoi în satul Greci; ei au fost inițial tratați ca „oaspeți“ pe moșia din Greci. Cu timpul, au fost asimilați cu clăcașii; aceeași soartă o aveau și „băjenarii“ (părinții Ancăi) veniți din Moldova în satul muntean.

Așadar, două familii de țărani, una din Transilvania, alta din Moldova se stabilesc în principatul care relua în titlul său etnicul românesc, întărind astfel conștiința colectivă a tuturor locuitorilor spațiului carpato-dunărean-pontic, con-

²¹ Ștefan D. Grecianu, *Genealogiile documentate*, II, p. 295.

²² Arhivele Statului București (în continuare, Arh. St. București), fond Catagrafii, dos. 80/1838, f. 224 (copie xerografiată la Cabinetul de istorie al Liceului „Spiru Haret“ din București).

²³ Nicolae Iorga, *Unul din ultimii mari boieri de neam: Ștefan Grecianu, în Oamenii cari au fost*, vol. I, Edit. pentru literatură, București, 1967, p. 199.

²⁴ *Ibidem*, p. 200.

²⁵ Arh. St. București, dos. 80/1838, f. 228, nr. 35.

²⁶ *Ibidem*, nr. 36.

știința colectivă dezvoltată după 27 mai 1600, când Mihai Viteazul unise politic cele trei țări române²⁷.

În satul vecin, Măxineni (azi aceeași comună cu Greci, Grădiștea), catagrafia menționează numele lui Ștefan sin Pană, în vîrstă de 20 de ani, scutit de bir și de clacă, el fiind cîntăreț la biserica construită în 1508²⁸. Acest Pană Ștefan, cum apare în documente mai tîrziu, era nepotul lui Dionisie, era fiul lui *Pană sin Văleanu*, care nu apare în catagrafia menționată; rămăsese la Văleni unde decedase între timp²⁹. Pană Ștefan vine ulterior la București; el urmează cursul de candidați de învățători, la Colegiul Sfîntu Sava, unde, în anul 1840, obține premiul al doilea pe serie la citit³⁰. Revine la școala din Greci, activează în anii 1840—1843, după care pleacă în altă localitate din Muntenia³¹.

Savu sin Dionisie figurează în catagrafie astfel: 23 ani (s-a născut în 1815), căsătorit (cu Maria, 18 ani), birnic, executa clacă pe moșia lui Dimitrie Greceanu; nu avea pogoane în lucru (lucra pe cele 6 ha repartizate tatălui său Dionisie); *Savu* Dionisie avea doi boi și o vacă³², stare socială modestă, care-l determină să participe la revoluția de la 1848 și mișcarea țărănească declanșată în satul vecin, Fundu Danciuului (Fierbinți) de Mircea Mălăieșu, în anul 1862³³. Doi ani mai tîrziu, prin reforma agrară înfăptuită sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza, *Dionisie Savu* este împroprietar al doilea din sat (avea 4 boi în 1864); el a primit cu această ocazie 11 pogoane de pămînt din moșia istoricului Ștefan Dimitrie Greceanu³⁴.

Savu Dionisie a avut trei băieți: Dumitru, Pană și Grigore. Numele ultimului, *Savu Grigore*, îl întîlnim într-un document inedit din 1857, referitor la redeschiderea cursurilor școlii din Greci³⁵. Despre *Savu Dumitru* se pot spune însă puține lucruri, aceasta pentru că, născut în 1845, a murit în 1848, de holera care bîntuia cu puțin timp înainte de izbucnirea revoluției; tot atunci luau sfîrșit viața bunicului lui, Dionisie Văleanu și cele ale unchilor săi Irimia și Ștefan.

Savu Pană s-a născut în anul 1847, trăind epoca Unirii și participînd la consolidarea statului național român modern. La sfîrșitul deceniului șapte al veacului naționalităților, efectuează serviciul militar la București, în Regimentul 3 linie. În aceeași unitate revine în aprilie 1877, cînd este legiferată mobilizarea generală.

Participă la prima misiune a armatei române, apărarea liniei Dunării. După ce armatele ruse trec fluviul, el rămîne cu întreaga oștire națională, în Oltenia.

Din iulie, acționează la sud de Dunăre, în zona Plevna. Participă la asediul asupra Griviței, în ziua de 30 august 1877. După cucerirea Griviței 1, rămîne în

²⁷ A. Pascu și T. Pascu, *op. cit.*, p. 67.

²⁸ Arh. St. București, Catagrafii, dos. 80/1838, f. 238.

²⁹ A. Pascu și T. Pascu, *op. cit.*, p. 67.

³⁰ Arh. St. București, fondul Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, dos. 3407/1840, f. 52 (copie A. Pascu).

³¹ A. Pascu și T. Pascu, *op. cit.*, p. 72.

³² Arh. St. București, Catagrafii, dos. 80/1838, f. 228.

³³ A. Pascu și T. Pascu, *op. cit.*, p. 102.

³⁴ Arh. St. București, fondul prefectura Ilfov, dos. 60/1864, f. 7.

³⁵ *Ibidem*, fondul M.C.I.P., dos. 2750/1859, f. 9.

eașalonul care reia asalturile de la Grivița 2, în septembrie și octombrie; la începutul toamnei este rănit; revenit în țară este spitalizat pînă în primăvara anului 1878³⁶. Revine în satul natal, Greci, care dăduse tributul de sînge și prin alți fii ai săi, inclusiv eroii martiri Andrei Alecu din Regimentul 8 linie și Ioniță Ionașcu din Regimentul 6 dorobanți³⁷. Același sat contribuise cu tot avutul lui, cu hrană și îmbrăcăminte, cu bani și medicamente etc.; ziarele „Românul” și „România liberă” din 18 august și 18 noiembrie 1877, consemnează numele: Maria Florică, Paraschiva Prunaru, Safta Marin, Păuna Radu etc., care au țesut cu hărnicie și răbdare pînă pentru răniți³⁸. Întregul sat a participat deci la Epopeea Independenței de la 1877—1878, ilustrînd caracterul popular al acestei epoei, sorghința țărănească a generației de eroi de la Grivița, Rahova și Smîrdan.

Pană Savu revine în satul natal pentru a participa la viața socială cu aceeași energie cu care luptase la Grivița 2. A fost împrăștiat ca „însurățel”, în 1878; s-a căsătorit cu Anica și au avut împreună șase copii: Mița, născută la un an după terminarea războiului; Nae (născut în anul 1881); Petrache (născut chiar în vremea răscoalei din 1888, cînd la Greci-Grădiștea au fost arestați 33 țărani care se împotriveau exploatării); au urmat Niculina Floarea și Constantin, ultimul născut în anul cînd partidul politic al clasei muncitoare din România pregătea organizarea cluburilor socialiste de la sate.

Coincidențele semnificative, care ilustrează împlinirea istorică a generației lui Savu Pană continuă. Ultimul lui fiu Pană Constantin participă la Războiul de Întregire Națională, unde a căzut eroinic 99 consăteni ai lui³⁹. El a contribuit la strălucita victorie obținută anterior cu 70 de ani la Mărășești; s-a numărat, deci, printre cei care au salvardat ființa statală românească, pregătind Marea Unire.

Reîntors de pe front, Pană Constantin s-a căsătorit cu o dobrogeancă, Paraschiva. Au la rîndul lor șase copii: Ecaterina, născută în anul Marii Uniri; ea s-a stabilit într-un sat vecin; unul dintre copiii ei, Ioniță Ion (n. 1938), fiind în prezent muncitor cu înaltă calificare la întreprinderea „23 August” din București, unitate economică distinsă în repetate rînduri cu titlul de „Erou al Muncii Socialiste”; al patrulea copil, *Gheorghe Savu* a rămas în localitate; el este, în prezent, președintele C.A.P. Grădiștea, care a primit în trei rînduri „Ordinul Muncii”, Clasa întâi, recoltele preliminate pentru anul 1987, fiind la nivelul celor pentru care se acordă titlul de „Erou al noii revoluții agrare”^{*}. Într-un sat vecin au rămas două fete, Maria și Vasilica; ultima a adus pe lume doi copii, primul, *Grigore Alexandru*, fiind azi cadru universitar.

Am amintit numai aceste exemple, pentru că nepoții și strănepoții soldatului Savu Pană de la 1877—1878 sînt mult mai mulți⁴⁰. Exemplele date sînt sufi-

³⁶ D.I.R.R.J., VII, p. 360.

³⁷ A. Pascu și T. Pascu, *op. cit.*, p. 112.

³⁸ A. Pascu, *Vitejii din Greci-Grădiștea*, în „Steagul Roșu”, 16 aprilie 1977, p. 5.

³⁹ Numele lor sînt consemnate pe monumentul comemorativ ridicat în comuna natală, în 1922.

^{*} Într-adevăr, pentru recoltele obținute în anul 1987, Sectorul Agricol Ilfov a primit titlul de „Erou al noii revoluții agrare”.

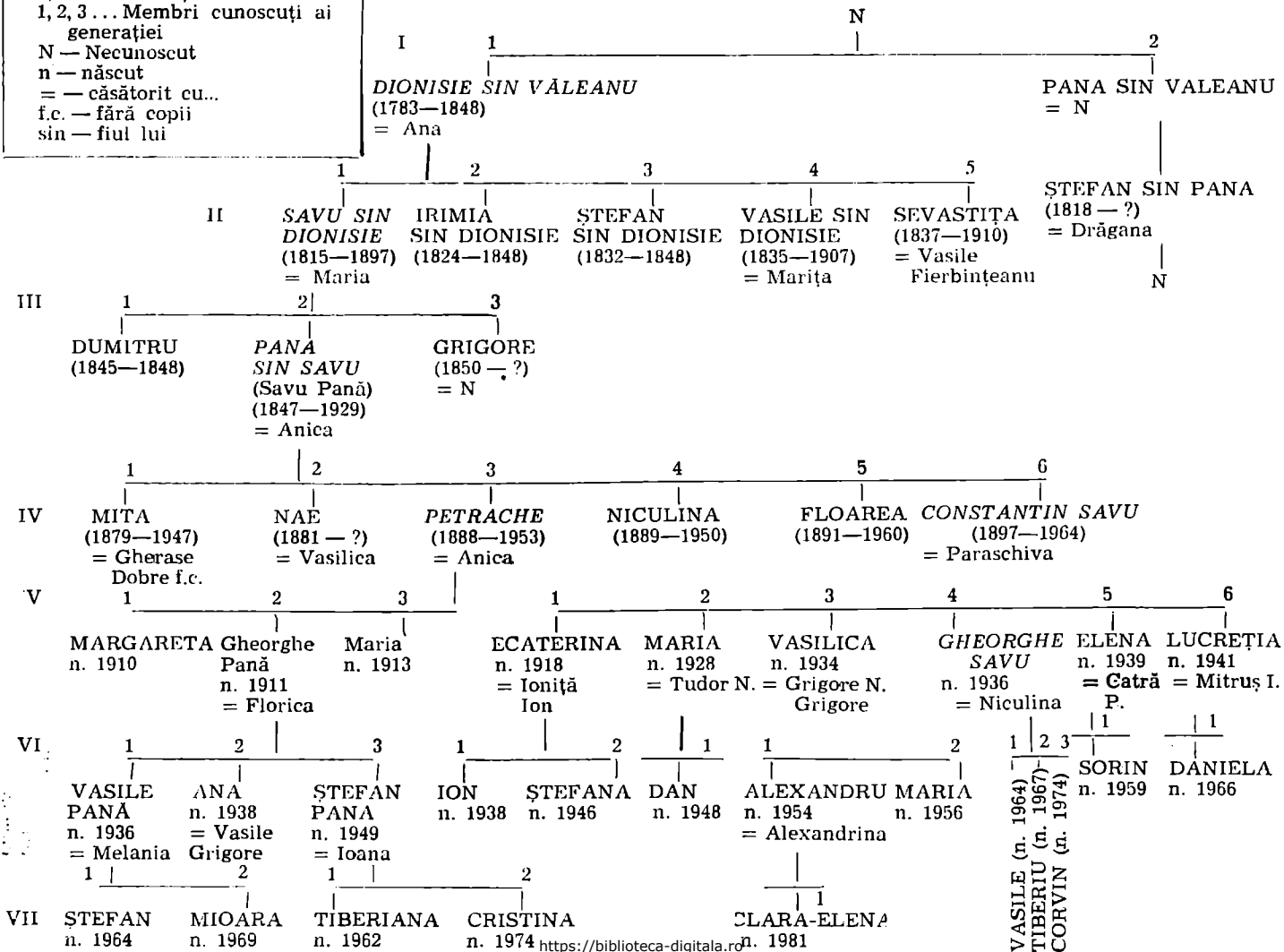
⁴⁰ Vezi anexa, *Arborele genealogic al soldatului Savu Pană din Regimentul 3 linie (1877—1878)*.

**ARBORELE GENEALOGIC AL SOLDATULUI SAVU PANA
DIN REGIMENTUL 3 LINIE (1877—1878)**

ANEXA

Legendă :

I, II... Generație cunoscută
1, 2, 3... Membri cunoscuți ai generației
N — Necunoscut
n — născut
= — căsătorit cu...
f.c. — fără copii
sin — fiul lui

ciente pentru a ne convinge că, urmașii lui, azi muncitori, țărani cooperatori și intelectuali sînt oameni obișnuiți, medaliați însă cu „aur de sudoare“, cum ar spune poetul, sînt noii eroi, eroii muncii, în urma cărora rămîn luptele nesfîrșite date de înaintașii lor, ilustrînd o permanență a devenirii noastre, admirabil sintetizată în cunoscuta sintagmă eminesciană: „Independența, suma vieții noastre istorice“*.

MIHĂILESCU IOAN

elev, clasa XI-a

Lic. ind. „Spiru Haret“, București

* Realizată sub îndrumarea profesorului Adrian Pascu, lucrarea a obținut premiul I la faza națională a Sesiunii de referate și comunicări științifice ale elevilor (Brașov, iulie 1987).